

EEN LGBTQ-STADSKRONIEK VAN ANTWERPEN

De kleur van de stad maakt mijn ziel amoureuus

stadskronieken







“In Vlaanderen leeft de homofilie in diepe kelders en achter vijfdubbel deuren,” schreven drie jonge mannen uit Tongeren in 1967 in *De Schakelkrant* (het tijdschrift van de Nederlandse homo- en lesbienevereniging COC). Wie niet paste in het traditionele patroon van huisje-tuintje-kindje, vond vaak een uitweg uit de ‘diepe kelders’ door naar de grote stad te trekken. Daar kon men een zekere anonimiteit vinden en vooral ook lotgenoten. Antwerpen was voor veel Vlaamse homo’s, lesbiennes en trans personen een voor de hand liggende keuze.

Antwerpen stond bekend als een ‘kosmopolitische’ stad waar ‘het vreemde’ altijd al wat gewoner was geweest. Het was zowel een grootstad die tot de verbeelding sprak als een provincienest waar men geborgenheid kon vinden. Antwerpen had altijd iets dubbels. Vlaanderen kende het als de stad van de dierentuin, de boekenbeurs en de Flandria-boten, maar ook als de stad van de jeanetten en travestieten in het Schipperskwartier en de Rue Vaseline. Voor sex in the city moest men in de Sinjorenstad zijn.

In deze Stadschroniek ontdek je een eigenzinnige schets van het Antwerpse LGBTQ-verleden. De focus ligt daarbij op het leven van LGBTQ's na de Tweede Wereldoorlog. De LGBTQ-beweging komt weinig of niet aan bod in deze kroniek omdat de geschiedenis van die beweging elders al uitgebreid werd beschreven.

Hoe gingen we te werk? We vroegen ons af wat Antwerpen zo typisch maakt en bekeken de geselecteerde thema's vervolgens door een roze bril. Kenmerkend voor Antwerpen is uiteraard de haven. In deze Stadschroniek vertellen we hoe homoseksuele mannen bescherming vonden aan boord van een schip, gefascineerd raakten door matrozen en vertier zochten in het Schipperskwartier. Van heinde en ver kwam men naar de Antwerpse cafés en bars, zowel de louche als de chique. *De Schakelkrant* schreef daarover in 1967 het volgende: "In Antwerpen is een klein aantal smakeloze bars waar het 'geldwerk' en de nieuwsgierigen komen. Deze bars staan hoofdzakelijk in de buurt van het Schipperskwartier. Daar lopen ook de travestie-serveuses te bedienen die om consumpties schooien. In de binnenstad bevindt zich daarentegen een aantal zeer gezellige bars waar men geheel niet lastig gevallen wordt."

In twee bijdragen bekijken we het Antwerpse uitgaansleven. Eén bijdrage focust op het homo-uitgaansleven, met een schets van de legendarische homokroeg Café Strange. In een andere bijdrage wordt het lesbische uitgaansleven onder de loep genomen. Dat speelde zich onder meer af in het al even legendarische café Shakespeare.

Karakteristiek voor Antwerpen is ook het Instituut voor Tropische Geneeskunde. Het is wereldvermaard voor het onderzoek naar hiv en voor de behandeling van patiënten met aids. In deze stadschroniek bekijken we de impact van hiv en aids in Antwerpen en de toonaangevende rol van het Instituut voor Tropische Geneeskunde in de bestrijding ervan.

Niet alleen het onderzoek naar hiv en aids maakte Antwerpen wereldwijd bekend. Antwerpen is ook een belangrijke internationale modestad. Onderzoeker Nicola Brajato legt uit hoe Antwerpen die positie van modestad kreeg en hoe de Antwerpse modedesigners de traditionele ideeën van genderexpressie en *queerness* in vraag stelden.

Naast Nicola Brajato interviewden we nog enkele leden van de LGBTQ-gemeenschap die verschillende facetten van het Antwerpse

roze leven belichten. Fonny Colman werkte zeven jaar lang in een travestiebar in het Schipperskwartier. Johanna Pas runt Kartonnen Dozen, de enige boekenwinkel in België waar LGBTQ personen expliciet op de voorgrond staan. Zuhail Xaeed werd in Pakistan geboren en vond zijn veilige haven in Antwerpen. Marleen Hufkens werkt in de bibliotheek Permeke en organiseert mee de jaarlijkse 'T-day'.

Hoewel we de geschiedenis van de homo-, lesbienne- en transgenderbeweging grotendeels buiten beschouwing hebben gelaten, konden we toch niet helemaal voorbijgaan aan de rol die Antwerpen heeft gespeeld op het vlak van de emancipatie van de LGBTQ-gemeenschap. Antwerpen was de stad waar Walter Van Boxelaer in de jaren zestig startte met het COC-Vlaanderen (COC staat voor Cultuur- en Ontspanningscentrum). Waar de lesbiennegroep Atthis in de jaren zeventig begon. Waar in de jaren tachtig de aidsbus uitreed. En waar Tom Lanoye en René Los hun partnerschap lieten registreren in de jaren negentig. We verwerkten dit activisme in Antwerpen in een meeslepend beeldverhaal.

De woorden voor homo's, lesbiennes, trans personen, queers zijn doorheen de tijd sterk veranderd. Sprak men in de jaren zestig van

homofielen, dan werd dat homoseksuelen (of in meer radicale kringen zelfs jeanetten) in de jaren zeventig en tachtig. Daarna werd de term holebi's populair. Naarmate er meer aandacht kwam voor trans personen en queers begon men afkortingen te gebruiken zoals LGBTQ personen (LGBTQ wordt vaak nog aangevuld met tal van andere letters en met een +-teken achteraan). In deze Stadschroniek gebruiken we vaak de lettercombinatie die op dit moment het meest populair is in Vlaanderen: LGBTQ. In de interviews zijn het de geïnterviewden zelf die bepalen welke woorden ze gebruiken.

Het was onmogelijk om de rijke geschiedenis van onze gemeenschap in dit beperkt aantal pagina's te vatten. Er zullen veel kronieken nodig zijn om dat te doen. De auteurs van deze Stadschroniek hebben dan ook een eigenzinnige keuze gemaakt. Ze hebben allen hun sporen verdiend in de LGBTQ-beweging en ze hebben allen een grote affiniteit met Antwerpen. Laat je meeslepen door hun enthousiasme en vang een glimp op van de rol die LGBTQ's gespeeld hebben in de geschiedenis van deze stad...

De auteurs

Inhoud

- 11** DE HAVEN IN HET LEVEN VAN LGBTQ PERSONEN
Een veilige haven?
- 25** LESBISCH UITGAAN IN ANTWERPEN
Tussen pot en pint
- 39** ARMAND EVERAERT (88) OVER CAFÉ STRANGE
EN HET HOMO-UITGAANSLEVEN
Op stap in de Rue Vaseline
- 51** FONNY COLMAN
Zeven jaar in een 'boerderij' in het
Schipperkwartier
- 62** STEEDS MEER ZICHTBAAR
45 jaar Antwerps LGBTQ-activisme in beeld
- 77** HIV EN AIDS IN ANTWERPEN
Een generatie die weggemaaid werd
- 85** NICOLA BRAJATO OVER ANTWERPSE
MODE EN QUEERNESS
De kleren maken de m/v/x
- 95** 25 JAAR 'T VERSCHIL/KARTONNEN DOZEN
Een boekhandel die het verschil maakt
- 107** GENDERPIONIER MARLEEN HUFKENS
"Ik heb het verschil geleerd tussen
getolereerd worden en aanvaard zijn"
- 117** ZUHAIL XAEED VOND HIER EEN VEILIGE HAVEN
"Antwerpen is nu mijn nieuwe thuis"

Deze stadskroniek werd geschreven door:



Bart Hellinck

(°1971, hij/hem)
studeerde geschiedenis, archivistiek en hedendaags documentbeheer. Sinds de oprichting in 1995 is hij als vrijwilliger actief bij het holebi- en trans*-archief en documentatiecentrum Fonds Suzan Daniel, onder meer als auteur van artikels in de jaarlijkse nieuwsbrief 'Het ondraaglijk besef'.
www.fondssuzandaniel.be



Marc Daems

(°1955, hij/zij)
deed in de vroege jaren zeventig al vrijwilligerswerk bij het GOC (Gespreks- en Onthaalcentrum voor Homofielen) in Antwerpen, was twintig jaar webmaster van de website van Het Roze Huis, çavaria Antwerpen en is sinds enkele jaren vrijwilliger bij de HolebiBib, de uitleenbibliotheek van Het Roze Huis, waarin ook regelmatig lezingen plaatsvinden.

Paul Borghs

(°1963, hij/hem)
is sedert het begin van de jaren 1990 actief in de LGBTQ-beweging, onder meer als redacteur bij ZIZO en medewerker van de Werkgroep Politiek van çavaria. Hij publiceerde in verschillende tijdschriften over de (recente) geschiedenis van de holebi- en transgenderbeweging en schreef verschillende boeken waaronder *Holebipioniers. Een geschiedenis van de holebi- en transgenderbeweging in Vlaanderen*. Hij werkt als jurist in het domein van de mensenrechten en woonde lange tijd in Antwerpen en nu in Deurne.



Johanna Pas

(°1969, zij/die)

is auteur, literair vertaler en redacteur. Ze is ook eigenaar van Kartonnen Dozen in Antwerpen, een boekhandel en uitgeverij die zich al 25 jaar focust op boeken van, over en voor LGBTQ's.

Ze publiceerde gedichten en verhalen in diverse literaire tijdschriften en is al jaren een gepassioneerde LGBTQ-activist. Antwerpen is haar geboortestad.



Mark Sergeant

(°1962, hij/hem)

is beleidsmedewerker MSM (mannen die seks hebben met mannen) bij Sensoa sedert 2003. Voorheen werkte hij voor de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit/Holebifederatie (nu çavaria). Daarnaast was hij actief als redacteur bij *ZiZo* en *De Janet*, richtte hij jongerengroep Flik Flak op, organiseerde hij met de Roze '90 pride parades in Antwerpen en Gent en speelde hij als dj op talloze LGBTQ-feestjes. Antwerpen is sinds 1985 zijn thuisbasis.



Marion Wasserbauer

(°1988, zij/haar)

is al jarenlang als vrijwilliger en beroepsmatig met LGBTQ-thema's bezig. Ze behaalde in 2018 haar doctoraat in de sociale wetenschappen met een proefschrift over de rol van muziek in het leven van LGBTQ's, werkte nadien bij belangenbehartiger çavaria, en als onderzoeker en docent aan de UAntwerpen. In haar huidige aanstelling aan de Radboud Universiteit Nijmegen, focust ze op zorg voor transgender en interseksu personen in de veranderende maatschappij. De liefde bracht haar 2006 van Oostenrijk naar België, waar Antwerpen haar hart heeft veroverd.

Met dank aan alle personen die hun verhaal met de schrijvers wilden delen.

Colofon

De kleur van de stad
maakt mijn ziel amoureuus
Stadskroniek

Stadskronieken zijn erfgoedverhalen over Antwerpen en de Antwerpse districten, verzameld en geschreven door een groep bewoners of een vereniging.

In een Stadskroniek tekenen zij zelf een stukje stadsgeschiedenis op. ErfgoedLab Antwerpen begeleidt hen daarbij.

Meer informatie?

Kijk op antwerpen.be/stadskronieken

Auteurs: Paul Borghs, Mark Sergeant, Bart Hellinck, Marion Wasserbauer, Marc Daems, Johanna Pas

Eindredactie: Matthias Van Milders

Lay-out: Lander De Coster

Wettelijk depot: D/2021/0306/95

V.U.: Johanna Pas, Draakstraat 34, 2018 Antwerpen

Druk: Die Keure

Disclaimer:

De meningen die in de interviews worden geuit, zijn die van de geïnterviewden en niet noodzakelijk die van de redactieleden of de uitgever van deze kroniek.



Vlaanderen
verbeelding werkt

stadskronieken

Stadskronieken zijn erfgoedverhalen over Antwerpen en de Antwerpse districten. Ze zijn verzameld en geschreven door een groep bewoners of een vereniging. In een Stadskroniek tekenen zij zelf een stukje stadsgeschiedenis op. Ze gaan daarvoor op zoek naar erfgoed en historische of actuele informatie, ze nemen interviews af en schrijven samen hun verhaal. Daarbij krijgen ze steun van ErfgoedLab Antwerpen.

De verhalen komen van uiteenlopende groepen: burens, een wijkcomité, een vereniging, een school, een jeugdbeweging, een sportclub, een familiebedrijf. Leden van deze groepen engageren zich vrijwillig om zich te verdiepen in de geschiedenis en het erfgoed van hun groep of een thema. Dit kan bijvoorbeeld naar aanleiding van een jubileum.

Meer info op:
www.antwerpen.be/stadskronieken

auteurs

De samenstellers van deze kroniek hebben allen hun sporen verdiend in de LGBTQ-beweging. Ze richtten verenigingen op, organiseerden manifestaties, lobbyden voor LGBTQ-rechten, deden onderzoek, taptten pintjes. In de verhalen die ze sprokkelden – uit heden en verleden – voel je hun liefde voor Antwerpen en voor de rijke, maar weinig gekende historiek van het LGBTQ-leven in deze stad. Ze hopen dat deze Stadskroniek aanleiding mag zijn om nog veel meer onvertelde verhalen op te delven.